

موزه‌ها، گنجینه‌هایی آموزشی و متنوع

کیوان شیرویی / کارشناس موزه

در این باره که نخستین موزه در چه نقطه‌ای از دنیا و چگونه پدید آمد، آگاهی درستی در دست نیست و این امر مستلزم پژوهشی فراگیر و گسترده است، اما اگر موزه را به طور کلی به عنوان مکانی با مجموعه‌ای از اشیای ارزشمند در نظر بگیریم که بشر از نگاه‌داری و دیدن آن لذت می‌برد، تاریخ تشکیل موزه تا هزاران سال پیش، زمانی که بشر در دل غارها به جمع‌آوری اشیای خاص پیرامون خود می‌پرداخت، به عقب برمی‌گردد.

لفظ موزه «Musuem» برگرفته از لغت فرانسوی «Musée» است. به معنای محل مخصوص عتیقه‌جات گنجینه، متحف و به عبارتی مکانی است که مجموعه بزرگی از آثار باستانی و صنعتی و اشیای گران‌بها را در آن به معرض نمایش می‌گذارند، و هنرمندان از آن استفاده می‌کنند. کلمه موزه را فرانسویان از زبان یونانی گرفته‌اند. در یونان باستان، موزه نام تپه‌ای بوده است در آتن که در آن عبادتگاهی برای موزه‌ها، که نه الهه بوده‌اند، ساخته شده بود.

واژه موزه در زبان فارسی به دو معنای کفش و حلوا آمده است و ارتباطی با واژه لاتین ندارد. درک و شناسایی واقعیت‌ها و ارزش‌های اجتماعی، تاریخی یک قوم یا یک کشور، بستگی کامل به شناخت فرهنگ و هنر و راز زندگانی گذشته آن کشور یا آن قوم دارد. قسمتی از این فرهنگ و هنر، به وسیله اشیا و آثاری که در موزه‌ها گرد آمده است، شناخته می‌شود.

منظور از ایجاد این محل‌ها در مرحله نخست، ترتیب دادن مخازنی است از آثار گران‌بهای گذشتگان برای آیندگان و در مرحله دوم، برقرار داشتن مقیاس و معیار است که مردم هر عصر و زمان بتوانند هنر و طرز زندگانی خود را به وسیله آن نسبت به گذشته مورد سنجش قرار دهند.

امروزه در اکثر موسسات بزرگ آموزشی

کشورهای مرفعی، با درک این موضوع که موزه‌ها در تعلیم و تربیت کودکان و نوجوانان و بالاخره عامه مردم تا چه اندازه موثر و مفیدند، بر آن شده‌اند که در محیط کار و فعالیت‌های آموزشی خود موزه‌های اختصاصی ایجاد کرده از این راه به رشد روحی و فکری مردم کشور خود کمک نمایند.

چنانچه در معرفی موزه این تعریف را بپذیریم که «موزه موسسه‌ای است که به گردآوری، مطالعه و محفوظ داشتن اشیای نمایانگر طبیعت و بشر می‌پردازد تا آنها را برای آگاهی، آموزش و لذت، پیش چشم همگان بگذرد» به اعتبار این تعریف، واژه موزه نه تنها موسسات حامل این نام را در برمی‌گیرد، بلکه همچنین شامل نگارخانه‌های هنری غیر تجاری، تالارهای نمایش آثار نقاشی، گنجینه‌های مذهبی و غیر مذهبی، برخی از بناهای تاریخی، نمایشگاه‌های دائمی در هوای آزاد، باغ‌های گیاه‌شناسی و جانورشناسی، نمایشگاه جانوران و گیاهان آبی، کتابخانه‌ها و مراکز اسنادی که برای عموم باز هستند نیز می‌شود.

از دیگر دلایل لزوم وجود موزه‌ها، گستردگی و تنوع علوم مختلف می‌باشد که سبب گردیده در همه زمینه‌های زندگانی جایی بس بزرگ و پر ارجی را اشغال نماید. اکنون در زمینه‌های تخصصی حتی دانشکده‌های مختلف و دانشگاه‌ها نیز برای پیشرفت و گسترش امور آموزشی خود مجبور به ایجاد موزه‌هایی می‌شوند که اختصاص به نوع فعالیتشان دارد که در غیر این صورت اختلال عظیمی در کار و فعالیت‌های آنان به وجود خواهد آمد و پیشرفت و تکامل کارهای آموزشی آنها متوقف خواهد گردید.

به سبب کثرت و تنوع موزه‌ها لازم است با ذکر چارچوبی معین از آنها موجبات دسته‌بندی انواع موزه را فراهم نمود تا به سهولت بتوان هر موزه‌ای را به تفکیک تخصص، مورد تحقیق و ارزیابی قرار داد. موزه‌ها به طور کلی به سه نوع عمده تقسیم می‌گردند:

الف) موزه‌های تاریخی. ب) موزه‌های علمی. ج) موزه‌های هنری.

هر کدام از این موارد خود دارای بخش‌های فرعی‌تری نیز می‌باشند:

الف) موزه‌های تاریخی

موزه‌های تاریخی به معنای اعم آن، شامل مجموعه‌ای از انواع اشیا و آثار قدیمی و هنری ما قبل تاریخ و نیز ابزارها، مواد و اسنادی است که تاریخ فرهنگ و تمدن‌های قدیم و جدید و ابتدایی و مرفعی را نشان می‌دهد.

موزه‌های تاریخی به معنای اخص خود، شامل اشیا و آثار است که به ترتیب کرونولوژی وقایع برگزیده تاریخ قدیم و جدید را نشان می‌دهند و در موزه‌های تاریخی، موضوع اصلی، تاریخ و نمایش سیر تحول آن است، به همین دلیل از آثار و اشیا و اسناد فقط برای درک و فهم بهتر آن استفاده می‌شود.

الف-۱) موزه‌های باستان‌شناسی

از جمله زیر مجموعه موزه‌های تاریخی، موزه‌های باستان‌شناسی است که شامل آثار تاریخی و هنری است که به گذشته مربوط بوده و نمایشگر فرهنگ و تمدن اقوام مختلف می‌باشد. در موزه‌های باستان‌شناسی، موضوع اصلی آثار باستانی و اشیای هنری و تعقیب سیر تحولات تاریخی آنهاست و از تاریخ فقط در بهتر شناختن و درک چگونگی آنها کمک گرفته می‌شود.

الف-۲) موزه‌های انسان‌شناسی

از دیگر شاخه‌های موزه‌های تاریخی، موزه‌های انسان‌شناسی است که خود به دو گروه تقسیم می‌شود:

۱. موزه‌های انسان‌شناسی طبیعی. ۲. موزه‌های انسان‌شناسی فرهنگی (مردم‌شناسی)

۱. موزه‌های انسان‌شناسی طبیعی نوعی موزه تاریخ طبیعی است که در آن تحولات طبیعت، زمین، کرات آسمانی حیوانات ماقبل تاریخ، سنگواره‌ها، گیاهان مختلف، جانوران، تطور و طرز زیست آنها و انسان به عنوان یک حیوان و ارتباط آن با سایر عوامل طبیعی نمایش داده می‌شوند.

۲. موزه‌های انسان‌شناسی فرهنگی به قسمتی از زندگانی انسان به عنوان یک حیوان اجتماعی و داشتن روابط مختلف با اشیا و آلات گوناگون طبیعی و مصنوعی که خارج از حیطه موزه تاریخ طبیعی است، نمایش داده می‌شود.

ب) موزه‌های علمی

موزه‌های علمی موزه‌هایی است که در ارتباط با علوم مختلف ایجاد گردیده‌اند، نظیر موزه‌های علوم طبیعی، مانند موزه‌های جانوری، گیاهی و حشرات. در دسته موزه‌های فنی نیز که جزو موزه‌های علمی محسوب می‌شوند، می‌توان به موزه‌های آب، برق، پست و تلگراف، ماشین‌آلات و غیره اشاره نمود.

ج) موزه‌های هنری

موزه‌های هنری به معنای اعم خود، بیشتر توجه به اشیا و آثار زیبایی دارند که احساسات و ذوق بشر در آنها دخالت دارند و شامل هنرهای مختلف می‌باشند.

موزه‌های هنری به معنای اخص، شامل آثار معماری، نقاشی، مجسمه‌سازی، عکاسی، طراحی و غیره است. از جمله شعبات اختصاصی موزه‌های

انجمن مطالعات خاورمیانه (MESA)

کیانوش بیاتی / کارشناسی ارشد کتابداری

هنری، موزه‌های هنرهای تزئینی می‌باشد. در موزه‌های هنرهای تزئینی، هنرهای دستی و صنایع مستظرفه به نمایش گذاشته می‌شوند که دارای شاخه‌های مختلف، مانند موزه سرامیک، آثار چوبی، فلزی، پارچه، قالی و غیره می‌باشد. در این میان، موزه مجلس شورای اسلامی را با توجه به اهداف شکل‌گیری و با تکیه بر آثار موجود در آن می‌توان موزه‌ای هنری داشت که در دل خود به موضوعاتی نظیر هنر، نقاسی (کلاسیک و مدرن) هنرهای تزئینی و صنایع دستی معاصر پرداخته است. و نیز دارای اشیای متنوعی از هشتاد کشور جهان است که از سالیان پیش به رؤسای مجلس شورای اسلامی به رسم یادبود هدیه شده است.

سخن آخر آن که گذشته از بهره روحی که آدمی از دیدن موزه‌ها و آثار آنها می‌برد و الهامی که هنرمندان هر دوره‌ای از این زیبایی‌ها می‌گیرند، به طور کلی موزه‌ها یکی از مظاهر مهم تمدن و فرهنگ بشری به شمار می‌آیند، که اگر به طرز صحیح و علمی تنظیم شوند، در واقع واحدهای آموزشی مهمی نیز هستند که در افزودن اطلاعات و دانش مردم در زمینه‌های گوناگون و آموختن تاریخ و برانگیختن غرور ملی و حس افتخار سهم بسزایی دارند.

منابع و ماخذ:

۱. دهخدا، علی‌اکبر، لغت‌نامه، تهران، دانشگاه تهران ذیل موزه.
۲. ذکا، یحیی، موزه هنرهای ملی، تهران، بی‌نا، بی‌نا، ص ۲.
۳. سمسار، محمدحسن، موزه‌های ایران، تهران، وزارت فرهنگ و هنر اداره کل موزه‌ها و حفظ بناهای تاریخی، انتشارات علمی، ۱۳۳۵، ص ۲.
۴. همان، ص ۴.
۵. موزه چیست؟ فصلنامه هنر، تهران، بهار ۶۳-۱۳۶۲ شماره ۵، ص ۲۸۴.
۶. سمسار، پیشین.
۷. همان، ص ۴.
۸. همان، ص ۲.
۹. همان، ص ۳.

انجمن مطالعات خاورمیانه (MESA) یکی از مراکز مهم خاورمیانه‌شناسی در شبکه جهانی اینترنت است. این انجمن جمعی از محققان، دانش‌پژوهان و دانشجویان و افراد علاقه‌مند به مطالعه و تحقیق در حوزه خاورمیانه، شمال آفریقا و جهان اسلام را گرد آورده و امکان تماس و ارتباط آنان را فراهم می‌آورد. این انجمن در سال ۱۹۶۶ با تصویب ۵۰ عضو تاسیس شد، اما اکنون تعداد اعضای رسمی آن به ۲۶۰۰ عضو افزایش یافته است و عملاً به یک سازمان بین‌المللی نامور در زمینه خاورمیانه‌شناسی تبدیل شده است. محل این انجمن، دانشگاه آریزونا در ایالات متحده است.

در بخشی از نظامنامه انجمن درباره اهداف آن آمده: « این انجمن به عنوان یک سازمان خصوصی، غیرانتفاعی و غیر سیاسی با هدف ارتقای استانداردهای آموزشی و پژوهشی، تسهیل برقراری ارتباط میان محققان و پژوهش‌گران از طریق برگزاری نشست‌ها و گردهمایی‌ها، و ارتقای همکاری میان افراد و سازمان‌های دست‌اندر کار تحقیقات علمی در زمینه خاورمیانه تاسیس می‌گردد.»

این انجمن توسط هیاتی که نفره اداره می‌شود و در حال حاضر ریاست آن را Humphreys R. Stephen عهده‌دار می‌باشد. شماری از خاورشناسان بنام نیز عضو افتخاری این انجمن هستند از جمله:

Charles Issawi: Halil Inalcik
Ann Lambton: Majid Khadduri
Andre Raymond: Mubsin S. Mahdi
Edward W. Said: Maxime Rodinson
W. Montgomery Watt: Annemarie Schimmel
طبق نظامنامه این انجمن، تعداد اعضای افتخاری نمی‌تواند بیش از ده نفر باشد. این انجمن سالانه جوایزی نیز به بهترین کتب، آثار و پایان‌نامه‌های منتشره در زمینه خاورمیانه اهدا می‌نماید.

در حال حاضر تعداد ۳۷ موسسه و انجمن با MESA در ارتباط بوده و با آن همکاری دارند از جمله: انجمن آمریکایی مطالعات ایرانی؛ انجمن مورخان تاریخ هنر اسلامی؛ انجمن کتابداران خاورمیانه؛ انجمن آمریکایی اساتید زبان فارسی؛ انجمن آمریکایی اساتید زبان عربی؛ انجمن آمریکایی اساتید زبان ترکی؛ انستیتوی آمریکایی مطالعات پاکستان؛ انجمن آمریکایی سکه‌شناسی؛ انجمن اقتصاد خاورمیانه؛ انجمن مطالعات سوریه و انجمن مطالعات لبنان.

این انجمن در پاییز هر سال نشست‌هایی را با موضوعات ویژه در زمینه خاورمیانه برگزار می‌نماید. در کنار این نشست‌ها فستیوال فیلم، نمایشگاهی از آخرین کتاب‌ها و نرم‌افزارهای موجود در زمینه خاورمیانه نیز برگزار می‌گردد. این نشست‌ها فرصت مغتنمی برای اعضای انجمن فراهم می‌آورد تا با یکدیگر ملاقات کنند و اندیشه‌ها و نظرات خود را در

مورد این بخش بسیار مهم دنیا به اطلاع یکدیگر برسانند.

در سی و پنجمین نشست سالانه این انجمن (۲۰۰۱)، پیرامون مسائل متعددی بحث و گفتگو و سخنرانی به عمل خواهد آمد. پاره‌ای از موضوعات این نشست که از ۱۷ تا ۲۰ نوامبر در شهر سان‌فرانسیسکو (ایالات متحده) بر پا خواهد شد عبارت‌اند از:

تاریخ اقتصادی حکومت عباسی؛
انتفاضه الاقصی؛
معماری و ساخت هویت ملی: مصر، ایران، عراق، ترکیه؛
دولت و جامعه مدنی در یمن؛
مسیحیان خاورمیانه؛
ایران امروز (معاصر)؛
روابط خارجی ترکیه؛
تأثیر انتفاضه الاقصی بر سیاست داخلی و خارجی اسرائیل؛
اسلام و اسلام‌گرایی؛
تفکرات نوگرایان اسلامی؛
استراتژی دولت مصر در مواجهه با مساله جهانی شدن؛

تاریخ و مورخ؛
سیاست بین‌المللی منطقه خلیج [فارس]؛
کتابخانه‌ها و چالش‌های پیش‌رو: فراهم‌آوری مجموعه‌های مربوط به خاورمیانه برای قرن ۲۱؛
مهاجرت و پناهندگی؛
مسلمانان نیویورک.

نشست‌های این انجمن در سال‌های آتی عبارتند از: .. سال ۲۰۰۲ از ۲۳ تا ۲۶ نوامبر واشنگتن دی سی .. سال ۲۰۰۳ از ۶ تا ۹ نوامبر آنکوراچ .. سال ۲۰۰۴ از ۱۹ تا ۲۲ نوامبر سان‌فرانسیسکو
از مجلات این انجمن یکی مجله International Journal of Middle East Studies است که در هر سال چهار شماره منتشر می‌گردد و مقالات متخصصان این حوزه را به چاپ می‌رساند و دیگری Middle East Studies Association Bulletin است که بیشتر جنبه خبری داشته و در آن سخنان رئیس انجمن، مطالبی راجع به نقد و بررسی و معرفی کتاب، منابع سمعی بصری، و منابع پیوسته در زمینه خاورمیانه منتشر می‌شود. از این مجله سالی دو شماره چاپ می‌شود.

انجمن همچنین طی خبرنامه‌ای اختصاصی، اعضا را از آخرین اخبار در زمینه قوانین جدید انجمن، موضوعات مشترک و مورد علاقه اعضا، فعالیت کمیته‌ها، فرصت‌های شغلی، حمایت‌های تحقیقاتی، کنفرانس‌های حرفه‌ای و انتشارات جدید آگاه می‌سازد. افراد عضو، ضمن دریافت کلیه انتشارات، جهت شرکت در نشست‌های سالانه این انجمن نیز از تسهیلات و تخفیف‌های ویژه برخوردار خواهند شد. برای کسب اطلاع بیشتر به نشانی ذیل مراجعه نمایید: <http://www.arizona.edu/mesassoc/index>